فەلسەفەی ئیسلامی.. ئولریش ڕودۆلف. کاوە جەلال لە ئەڵمانییەوە

10 گەڕانەوە بۆ ئەڕیستۆتەلیس:

ئیبن ڕوشد

وەک گۆتمان ئەم باوەڕە لە کەشکی ئەلمووەحیدون لە مەڕاکیش ڕاگەیەنرا (1) و هەر لەوە پیاوێکی گەنجیش بیستی کە گرنگیی بە سەرجەم پرسیارەکانی زانست دەدا: ئەبولەوەلید ئیبن ڕوشد کە لە ئەوروپا زۆرتر بە ئاڤێروەس ناسراوە (1198 مردووە). ڕێگەی ژیانی هەندێک هاوشێوەیی لەتەک ڕەوتی پێگەیشتنی ئیبن توفەیلدا هەبوو: ئەمیش لە ئیسپانیاوە (وەلێ ئەم لە کۆردۆباوە) هاتبوو بۆ باکوری ئەفریکا، ئەمیش پزیشکی فێرکراو (و هەروەها یاساوان) بوو و لە دیراسەی فەلسەفەدا قووڵبۆوە، جگە لەوە دەستی کرد بە نووسینی شەرح (کۆمێنتار) لەبارەی فەلسەفەی ئەڕیستۆتەلیس – پێدەچێت ئیبن توفەیل ئامادە نەبووبێت ئەم ئەرکە لەئەستۆ بگرێت، بۆیە پێشنیاری بۆ سوڵتان کردبێت ئەرکەکە بدات بە هاوپیشە گەنجترەکەی. سەرباری ئەوە بەدەگمەن دەتوانین ئەم دوو هزرڤانە بە یەکدی بەراورد بکەین، چونکە ئیبن ڕوشد پێشبینیی تەواو جیاوازی سەبارەت بە چییەتیی فەلسەفە و مێژووی فەلسەفە هەبوو، بۆیە بە ڕێگەیەکی دیکە دەگەڕا تاکو زانستی فەلسەفەیی لەو پەشێوییانە دەربهێنێت کە بە دانوستاندنەکانی سەدەی یازدەیەم و دوازدەیەم دوچاریان بوو بوو. جیاوازییەکان سەرەتا بەو پرسیارە دەستپێدەکەن کە داخۆ ڕێ بە مرۆڤ درابێت بفەلسەفێنێت. ئاشکرایە ئەم پرسیارە بە هیچ شێوەیەک ئیبن توفەیلی بە خۆیەوە خەریک نەکردبوو، وەلێ ئیبن ڕوشد هێندە بەجیددی وەریگرت کە ئیدی کارێکی خۆی بە ناونیشانی "لەتەوژینەوەی بەڕێنەرەوە" ("فەسڵ ئەلمەقال" – و) بە تەرخان کرد. ئەمە گەرەکە وشەییانە لەم ناونیشانە تێبگەین، چونکە ئیبن ڕوشد لەم تێکستەدا بەوە ڕازی نابێت کە بە ئەرگومێنتی فەلسەفیی بەرگری لە ئیدەکانی بکات، بە پێچەوانەوە دەیەوێت بگات بە بڕیارێکی یاسایی لەبارەی ئەوە "کە داخۆ دیراسەی فەلسەفە و لۆگیک لە یاسا (ی ئایینییە)وە ڕێپێدراو بێت، یاساغ یان پێشنیار کرابێت، یاخود زەرووری بێت". ئیبن ڕوشد بۆ ئەو مەبەستە دەگەڕێتەوە بۆ قورئان کە گرنگترین سەرچاوەی بڕیاری دادوەریانەی ئیسلامییە و تێیدا گۆتەی بەم چەشنە

دەبینەتەوە: "ئەوە کە تێڕوانینتان هەیە، هەروەها بهزرێن" (سورەتی 59، ئایەتی 2) (2)، یان: "ئایا ئەوان ڕانەمان لە دەسەڵاتی (خودا) بەسەر ئاسمان و زەویدا و لەوەش کە خودا سەراپا ئافراندوویەتی؟" (سورەتی 7، ئایەتی 185)(3). ئەم گۆتانە بە تێڕوانینی ئیبن ڕوشد دەیسەلمێنن کە پێویستە مرۆڤان لەبارەی ڕێکخراوی جیهان و بنەڕەتی خودی خۆیان بهزرێن، بەڵێ زۆرتر لەوەش، ئەم لەبهزرینە گەرەکە بە چاکترین شێوازی شیاو ئەنجام بدرێت، چونکە قورئان هەروەها دەبێژێت: "بە دانایی و ئامۆژگاریی چاک بانگی مرۆڤان بکە بۆ سەر ڕێگەی پەروەردگارت و بە چاکترین شێوەی شیاو موجادەلەیان لەگەڵدا بکە ..." (سورەتی 16، ئایەتی 125)(4). وەلێ باشترین شێوەی هزرین ئەوەیە کە ئەنجامەکانی دەسەلمێنرێن. ئەوە فەلسەفەیە کە زۆرتر لە زانستەکانی دی پشت بە زانینومای سەلماندنی ئەڕیستۆتەلیس دەبەستێت. کەواتە ئیبن ڕوشد دەتوانێت وەک یەکەم سەرئەنجامی لەبهزرینەکانی جەخت بکات کە قورئان (و بەمەش شەریئەت) نەک تەنیا پێشنیار دەکات، بەڵکو هەروەها وەک فرمان (واجب) دەیسەپێنێت کە مرۆڤان خۆیان بە فەلسەفەوە خەریک بکەن.

بێگومان ئەم فرمانە هەموو مرۆڤان وەک یەک ناگرێتەوە. ئاخر ئیبن ڕوشد هاوشێوەی هزرڤانانی پێش خۆی جیاوازی دەکات لە نێوان گروپی جودای مرۆڤاندا. هەندێک کەس لە بورهانەکانی (دەمەنستراسیۆنەکانی) فەلسەفە تێدەگەن، هەندێکی دیکە تەنیا لە ئەرگومێنتە دیالێکتیکی یان ڕەوانبێژییەکان تێدەگەن و لەبەر ئەم هەیە لە داواکارییەکە بە فەلسەفاندن بەدەرکراون. سەرباری ئەوە دەربڕینەکەی ئیبن ڕوشد وەک هاندانێک دەمێنێتەوە، چونکە ئێستا هەروەها واتایەکی ئەوتۆ دەگەیێنێت کە فەلسەفە بەچەندوچوون پێویستە بە هەموو ئەو کەسانە کە خاوەنی زەینێکی بەهێزن. وەلێ گەر ئیبن ڕوشد بەڕاستی بیەوێت ئەم ڕێنومایە لە قورئانەوە دەربئەنجامێنێت، ئەوا دەبێت ڕوونی بکاتەوە کە بۆچی نووسەرانی دیکە (بۆ نموونە غەزالی) تۆمەتی زەندقە دەدەنە پاڵ فەیلەسوفان و لەرێشدا بە هەمان شێوە پشت بە قورئان دەبەستن.

لەسەر ئەمەش "لێتوێژینەوەی بڕێنەرەوە" وەڵامەکمان پێدەدات، ئەوە ئێستا نەک لە لەبهزرینەکی یاساییەوە، بەڵکو لە تێڕوانینەکەوە لەبارەی پرنسیپەکانی ڕاڤەی (تەفسیری) قورئان. ئیبن ڕوشد جەخت لەوە دەکات کە نابێت مرۆڤ هەمیشە تەنیا بە یەک شێواز لە نووسراوی پیرۆز تێبگات، بە پێچەوانەوە سێ جۆری جیاوازی گۆتنە لە خۆ دەگرێت و هەر یەکەیان پەیوستی بە دەرچەیەکی ڕاڤەکارییانەیە: 1) کەمێڕەک ئایەت هەیە کە لەنێو خۆیەوە ڕوون و ئاشکرایە و مرۆڤ دەتوانێت چێ بە دەستوێژەکانی بورهان و چێ بە دەستوێژەکانی دیالێکتیک و

ڕەوانبێژی بەڕوونی لێی تێبگات. نموونەیەک بۆ ئەم کۆمەڵە ئایەتە بریتییە لەم ڕستەیە: “هیچ خودایەک جگە لە ئەڵلا نییە”. ئەم ڕستەیە بۆ هەموو یەکێک ڕۆشنە و نابێت بە ڕاڤەکردنی خوازەیی بەزۆر واتاکەی لێبکرێتەوە. 2) کۆمەڵێکی دیکەی ئایەت هەیە کە بەگوێرەی گوزارشتی دەرەکی وەک کۆمەڵی یەکەم ڕوون و ئاشکرایە، وەلێ پێویستە مرۆڤانی سادەش وشەییانە لێی تێبگەن؛ ئەمە بۆ نموونە لەم ڕستەیەدا دەبینین: “خودای میهرەبان لەسەر تەختی خۆی دامەزرا” (سورەتی 20، ئایەتی 5)(5). ئەم ڕستەیە وا پێشانی زۆرینەی ئیماندارانی دەدات هەروەک خودا وەک پاشایەک لەسەر تەخت دانیشتبێت، ئەمەش لەتەک تێگەیشتنی ئەواندا بۆ دەسەڵات یەکدەگرێتەوە. وەلێ کێ خاوەنی تێگەیشتنی باڵاتر بێت، دەزانێت کە خودا ناجەستەییە، کەواتە ناشێت بە شوێنێکەوە ببەسترێتەوە، بۆیە کەسانی خاوەن زەینێکی بەهێز دەزانن کە دەبێت ئایەتێکی بەو چەشنەی قورئان خوازەییانە ڕاڤە بکرێت. 3) لە کۆتاییدا کۆمەڵێکی دیکەی ئایەتگەلی قورئان هەیە و پەیوەند پ□ییانەوە دیار نییە کە داخۆ مرۆڤ وشەییانە یان لە مەغزایەکی خوازەییدا لێیان تێبگات. ناسراوترین نموونە بۆ ئەوە گۆتەکانن ل□ با□ر□ی زیندووبوونەوە (قیامەت). ئێمە ناتوانین پشتبەستوو بە سەلماندن ئەم گۆتانە بپشکنین، چونکە ئێمە بەئاسانی نازانین کە بە چە شێوەیەک زیندووبوونەوەکە (جەستەیی؟ هۆشەکی؟ تاکەکەسی؟) ڕۆژێک ل□ □□زان ڕوودەدات. ئیبن ڕوشد لە ڕەوشی ئەم جۆرە ئایەتانەدا جەخت دەکات کە زانایان دەتوانن بۆچوونی جیاوازیان هەبێت، چونکە هیچ کامیان ناتوانێت زانینوماکەی خۆی بە ئەرگومێنتی بورهانی مسۆگەر بکات. بۆیە نابێت هیچ کەس بەهۆی بۆچوونەکانییەوە بە زەندیق دابنرێت – یان ئەوەتا ئەو کەسە نکۆڵی لە خودی بنەماکەی ئیمان دەکات (لەم ڕەوشەدا هەقیقەتی زیندووبوونەوە) و بەمەش دژبێژیی یەکێک لە بنەماکانی ئیسلام دەکات.
کەواتە ئیبن ڕوشد بۆ ڕاڤەی قورئانیش بەقەد پێویست فەزای کارکردن دادەنێت – هەر ئەوەندە کە ئەو خۆی پێویستی پێیەتی. بەڵێ، ڕاڤەی قورئان تەنانەت مسۆگەری بە سەرئەنجامی لێهزرینە یاساییەکانی ئەو دەدات، چونکە دەیڕاستێنێت کە گۆتەکانی نووسراوی پیرۆز (ئەوە گەر دروست ڕاڤە بکرێن) لەتەک تێزە فەلسەفەییەکاندا یەکدەگرنەوە. وەلێ گەر ئەمە ئەوها بێت، ئیدی هیچ هۆیەک بۆ ناوزڕاندنی فەیلەسوفەکان لەگۆڕێ نابێت. کێ سەرباری ئەوە کاری ئەوها بکات، بێچەندوچوون بەسەهوودا چووە. ئەمە بێگومان غەزالیش دەگرێتەوە کە لە نووسینەکەیدا بە ناونیشانی “دژبێژیکردنی فەیلەسوفەکان” / Inkohärenz der Philosophen (“تەهافوت ئەلفەلاسیفە” – و) گۆتبووی، فەیلەسوفەکان لە بیست پنتدا بەهەڵەدا چوون (بڕوانە سەرەوە، لا 59

(ی کتێبەکە – و)).

دەرخستنی ئەوە دووەم ئەرکی گرنگە کە ئیبن ڕوشد لەئەستۆی دەگرێت. ڕاستییەکەی دەبوو ئەم ئەرکە بەجێبگەیەنرێت، چونکە لەسەر تانوتە ڕاگەیەنراوەکانی نێو "دژبەژیکردنی فەیلەسوفەکان" نە ئیبن باجە (کە پێدەچێت تێکستەکەی نەناسیبێت) و نە ئیبن توفەیل (کە پێدەچێت لە پێناوی ڕاگرتنی هارمۆنیدا گرنگیی بە تێکستەکە نەدابێت)، پەرچەکرداری پێگونجاویان نواندبوو. ئیبن ڕوشد ئەوها نەبوو، چونکە دەیزانی ناشێت هێرشێکی بەو چەشنە لەدژی فەلسەفە بەبێ شەرحکردن وەلاوەبنرێت، بۆیە خۆی بەو تۆمەتانەوە خەریک دەکات و وەڵامێک دەنووسێت: "دژبەژیکردنی دژبەژیکردن" / Inkohärenz der Inkohärenz ("تەهافوت ئەلتەهافوت" – و). ئەو لەم نووسینەدا ئاماژە بە سەرجەم تانوتەکانی غەزالی دەدات و هەوڵ دەدات بەرپەرچیان بداتەوە.

ئەرگومێنتەکانی ئیبن ڕوشد کە لەم نووسینەدا دێنە دەربڕین، سەرنجڕاکێشن، چونکە لەسەر چەند ئاستێکی جیاواز دەبزوێن. ئەو لە لایەک هێرشەکانی غەزالی ڕەتدەکاتەوە، لە لایەکی دی ڕەخنە لە فەیلەسوفانی پێش خۆی دەگرێت (پێش هەموویان لە ئیبن سینا): تێزە بیرلێنەکراوەکانی ئەوان بوون بە هۆیەک کە فەلسەفە ناتەبایی نێوەکی (تناقض) لە خۆ بگرێت و ئیدی بشێت هێرشی بکرێتە سەر. باوەجو ئیبن ڕوشد لێرەدا دەیەوێت شکۆمەندی بە دابی فەلسەفە بگەڕێنێتەوە، بۆیە زۆر مەبەستێتی فەلسەفە لە هەموو ئەو تانوتانە بپارێزێت کە غەزالی لەدژی دەری بڕیبوون. ترۆپکی تانوتەکانی غەزالی ئەو تێڕوانینەیە کە فەیلەسوفەکان بێبڕوایان (کوفریان) بڵاوکردۆتەوە، چونکە ئەوان ئەم تێڕوانینانەیان فێرکردووە: 1) ئەزەلییەتی جیهان ("تەهافوت ئەلفەلاسیفە"، بەشی 1)، 2) خودا تەنیا بەگشتی شتە تاکەکان دەناسێت (بەشی 13)، 3) مرۆڤ نەک بە لەش، بەڵکو تەنیا بە دەروون زیندوو دەبێتەوە (بەشی 20).

ئیبن ڕوشد زۆر بەتوندی ئەو تۆمەتانە ڕەتدەکاتەوە، ئەویش بە دانانی ئەم ئەرگومێنتانە: 1) قورئان لە هیچ جێیەکدا نابێژێت کە جیهان لە هیچەوە (من العدم – و) ئافرێنراوە و لە کاتدا هاتۆتە ئاراوە. گەر لە قورئاندا بەگشتی گۆتە لەبارەی بنەڕەتی جیهان هەبێت، گۆتەکان بەزۆریی ئاماژەن بە ئەوە کە پێویستە ئێمە بە هاتنەئارای جیهان کەرەسەیەکی (ماتەرییەکی) ئەزەلی وەک دەرچە دابنێین؛ بۆ نموونە لە سورەتی 11، ئایەتی 7دا هاتووە: "هەر ئەوە کە ئاسمانان و زەمینی لە شەش ڕۆژدا دروست کرد کاتێک تەختی فەرمانڕەواییەکەی بەسەر ئاوەوە بوو …"(6). وەلێ ئەم جۆرە ئایەتانە ڕوون نین و دەرفەتی ڕاڤەکردن چە بۆ فەیلەسوفان و چە بۆ تیۆلۆگان دەدەن، کەواتە ناشێت هیچ لایەنێک تۆمەتی بێبڕوایی (کوفر)

بداتە پاڵ لایەنەکەی دی بەهۆی بیروڕاکانییەوە. 2) ئەمە بە هەمان شێوە پرسیارەکە لەبارەی زانینی خودا دەگرێتەوە، وەلێ هەروەها لێرەش بەهەڵە تێگەیشتن لە فەیلەسوفەکان هەیە، چونکە ئەوان بە هیچ شێوەیەک نکۆڵی لەوە ناکەن کە خودا شتە تاکەکان (Partikularia) دەناسێت، بەڵکو تەنیا دەبێژن کە پێویستە جۆری زانینی خودا جیابکرێتەوە لە هەر شێوەیەکی زانینی مرۆڤ. ئاخر مرۆڤان هەنگاو بە هەنگاو زانینی خۆیان بەدیدەهێنن؛ لەزانییەکانیان بە ڕوانین لە شتە تاکەکان دەهێنرێنەدی، وەلێ ئەمە لای خودا تەواو پێچەوانەیە: زانینی خودا هەر لە ئەزەلەوە سەرجەم شتەکان (بە زانینی مرۆڤیشەوە) لە خۆ دەگرێت و پێشمەرج بووە یان پێشمەرجە بۆ ئەوە کە شتە تاکەکان بەدووی یەکدا دروست بوون یان دروست ببن. 3) لە کۆتاییدا لە پرسیاری زیندووبوونەوەشدا ناڕەوایی بەرانبەر فەیلەسوفەکان کراوە، چونکە ئەو زانینە کە ئەوان لەم ڕووەوە لە خەڵکی دەگەیەنن، بە هیچ شێوەیەک دژبەژیی قورئان ناکات، هۆی ئەمەش پێشتر لە "لێتوێژینەوەی بەڵێنەرەوە"دا باس کرا: مرۆ ناتوانێت ئەو جێیانەی قورئان کە لە زیندووبوونەوە دەدوێن، بە واتای وشە یان لە مەغزای خوازەییدا بچەسپێنێت، کەواتە ناشێت تۆمەتی بێبڕوایی (کوفر) بدرێتە پاڵ هیچ کەسێک کە پەیوەست بەم پرسیارەوە ڕاقەیەکی دیکە ئەنجام دەدات.

بەمەش پێدەچێت هەموو پۆنتە گرنگەکان ڕوونکرابێتنەوە. ئیبن ڕوشد ڕەوایەتیی بە فەلسەفە دا، ئەوە چ لە داواکارییە بنەماییەکەیەوە ("لێتوێژینەوەی بەڵێنەرەوە") و چ لە تاکە تێزەکانییەوە ("دژبەژیکردنی دژبەژیکردن"). لەمەبەدوا ئیبن ڕوشد ڕێپێدراوە بچێتە سەر لەهەزرینە فەلسەفییەکانی خۆی. وەلێ ئەوە لەو نووسینانەدا ڕوونادات کە تا ئێستا لێمان ڕوانین، بەڵکو لە ژانرێکی دیکەی تێکستدا، واتا: نووسینە پوختە فێرکارییەکان، پارافرازە ڕوونکەرەوە و شەرحەکان (کۆمێنتارەکان) کە لەبارەی کۆبەرهەمەکەی ئەڕیستۆتەلیس (هەروەها لەبارەی ڕێس پوبلیکا ی پلاتۆن و کارانی جیاوازی دیکەی ئەنتیکە) نووسینی.

ئیدی لە کۆتاییدا بەم نووسینانە هزری سیستەماتیکانەی خودی ئیبن ڕوشد ئاوەڵا دەبێت. وەلێ مەبەستی ئەو لەم نووسینانەدا ئەوە نییە کە ڕوانگەی نوێ و چاوەڕوانەکراو پێشانی فەلسەفە بدات، بەڵکو دەیەوێت ڕێگەی ڕووەو ڕاستی بدۆزێتەوە. ڕاستی بە تێڕوانینی ئەو ناسراوە، چونکە پێشتر ئەڕیستۆتەلیس پەیڕەویی کردووە. ئاخر ئەوە ئەڕیستۆتەلیس بوو کە فێری کردین لە سروشتی دەوری خۆمان تێبگەین و لە سروشتەوە دەرئەنجامگیریی بەهەڵە سەبارەت بە سەرجەمێتیی بوون ئەنجام بدەین. وەلێ ئەم توانستە درەنگتر لەدەستچوو، چونکە

هزرڤانانی وەک ئیبن سینا فەلسەفەیان بە تیۆلۆگییەوە (و ئەڕیستۆتێلیزمیان بە نوێپلاتۆنیزمەوە) گرێ دا؛ ئەوان ئاستی بورهانییان تێکەڵ کرد بە ئاستەکانی دیالێکتیک و ڕەوانبێژی. هەر بەم شێوەیە فەلسەفە کۆهەڕێنسە (تەماسوکە) بنەڕەتییەکەی خۆی لەدەست دا و لێرەشەوە دەرفەت بۆ ڕەخنەگرانی وەک غەزالی ڕەخسا هێرش بکەنە سەری.

ئیبن ڕوشد بۆ ئەوەی هەڵوێست لەدژی ئەو هێرشانە وەربگرێت، سەرلەنوێ دەگەڕێتەوە بۆ ستاگیرییەکە (بۆ ئەڕیستۆتێلیس – و). ئەمە لە زۆر ڕەوشدا سەرئەنجامێکی ئەوتۆ دەهێنێت کە ئیبن روشد ئەو تێزە “نوێ”یانە کە فەیلەسوفانی پێش خۆی بەتایبەتی گۆڕانیان پێدابوون (بۆ نموونە جیاکردنەوەی کرۆک (ئێسێنس) و لێرەبوون (ئێکسیستێنس) لای ئیبن سینا، یان مۆدێلە گەردوونناسییەکەی فارابی بە خوداوە وەک هۆ لە ترۆپک□دا) □□ت□د□کاتەوە و بە زانینوما “کلاسیکی”یە ئەڕیستۆتێلییەکان (واتا گەوهەرەکان وەک بەردی بناغەی بوون، خودا وەک هۆی بزووتن) جێیان دەگرێتەوە. سەرەڕای ئەوە ئیبن ڕوشد هێشتا هەر ناتوانێت وا ئاسان فەلسەفەی ئەڕیستۆتێلیس بنیاتبنێتەوە، ئەو خۆیشی ئەمە دەزانێت، چونکە لە دەربڕینەکانییەوە خویا دەبێت، کە ئەو زانیاریی تەواوی هەبوو سەبارەت بەو □اق□ جیاوازانە کە لەبارەی بەرهەمەکەی ستاگیرییەکە لە بەردەستدا بوون (□اق□کانی ئەلێکساندەری ئەفرۆدیسیاسی، تێمیستیۆس، سیمپلیکیۆس، یۆهانس فیلیپۆنۆس و هتد). کەواتا ئیبن ڕوشدیش لە لایەنی خۆیەو□ □اق□ی ئەڕیستۆتێلیس ئەنجام دەدات. ئەو ئێستا دانوستانی ئەو کێشانە دەکات کە لە کۆبەرهەمەکەی ئەڕیستۆتێلیسەوە دەکەونەوە، هەروەها بەراوردی ئەو □اقانە دەکات کە پەیوەند بەو کێشانەوە گۆڕان پێدرابوون. بەم شێوەیە ئیبن ڕوشد بە خەریکبوونی بەویژدانانە لەتەک مۆدێلە ترادیسیۆنیەکانی چارەسەرکردندا دەگات بە ڕیزێک وەڵام کە لە بەرنامەڕێژیاندا تەواو نوێ و ڕەسەنن.

بۆ ئەوە تیۆریی زەین ناسراوترین نموونەیە و لە لێهزرینەکانی ئیبن ڕوشددا رۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت. وەلێ ئەو لێرەدا لە پێگەی زەینی چالاک ناهزرێت (ئەمە لای ئیبن باجە و ئیبن توفەیل پێشینەیی بوو)، بەڵکو دەیەوێت باشتر دیاریی بکات کە داخۆ مەسەلەکە پەیوەند بە زەینی شیمانەییەوە / پۆتێنسیەلەوە (یان ماتەریەلەوە) چۆن بێت. زۆرینەی کۆنترین نووسەران بۆچوونێکی هاوشێوەیان لەبارەی زەینی شیمانەیی هەبوو. ئاخر چە کندی، چە فارابی و ئیبن سینا (هەروەها پاشەوارانیان) وایان دادەنا کە هەموو مر□ق□ک خاوەنی زەینێکی خۆیی شیمانەییە، تەنانەت کاراییەکی گرنگیان پێدابوو: زەینی شیمانەیی گەرەکە دەرفەتی بەختیاربوون بۆ تاکەکەس بڕەخسێنێت (بێگومان

فارابی سنووری بە دانابوو). ئاخر دەگەترا، گەر مرۆڤ بۆی بلوێت مەئریفە بەدیبهێنێت، ئەوسا زەینی شیمانەیی خۆی ڕیالیزە (تەحقیق) دەکات و بەشی لە جیهانی هۆشەکیی ئەزەلیدا بەردەکەوێت.

ئیبن ڕوشد دژی ئەو تێڕوانینە دەوەستێتەوە. بە دیدی ئەو چەند هۆیەک هەن کە ئاماژە بە هەبوونی یەک زەینی گشتگیری (یونیڤێرسالەی) شیمانەیی دەدەن. ئەمە دەبێت لە لایەک ئاستگەلی تاکەکان (لەڕێ بەواتای ئاستەکانی تاکە مرۆڤ) و گشتێتی (لەڕێ بەواتای مەئریفەی هۆشەکی) لە یەک جیابکەینەوە. کاراییەکانی سەر بە تاکەکەس بەندن بە لەڕێبوونی لەشەکی-دەرکییەوە و سەرجەمی ئەو کردانە کە پەیوەندییان بە شئورە دەرکییەکانمانەوە هەیە (وەک دەرککردن، یادەوەری، پێشبینی و هتد)، سەر بەوانن، بۆیە کاراییەکان لە لایەن دەروونەکی تاکەکەسییەوە کە لەتەک لەشدا لەناودەچێت، پێکەوە دەگونجێنرێن. وەلێ بە تێڕوانینی ئیبن ڕوشد مەئریفەی هۆشەکی سەر بە کایەی تاکەکەس نییە، بەڵکو خۆی لە سەرووی هەموو ئەو سەرئەنجامانەوە دەبینێتەوە کە لە تاکە دەرککردنەکانەوە بەدیدەهێنرێن، ئەویش چونکە مەئریفەی هۆشەکی بە داماڵین (ئەبستراکسیۆن) لە سەرئەنجامەکان، تێگەیەک دەسازێنێت. وەلێ تێگە گشتییە و زانین لەمەڕ تێگە لای سەرجەم مرۆڤان هەمان زانینە (بۆ نموونە یاسا ماتماتیکییەکان). لەڕێوە ئیبن ڕوشد دەرئەنجامەنێت: دەبێت شوێنگەی (ئینستانسی) تایبەت بە ناسین لای سەرجەم مرۆڤان هەمان شوێنگە بێت. هەروەها ئەرگومێنتێکی دی لە خودی زەینی شیمانەییەوە دەکەوێتەوە: زەینی شیمانەیی، پێش ئەوەی بهزرێت، توانستی پەتییە. ئیبن ڕوشد پێناسەی دەکات وەک: “بەشیمانەیی بریتییە لە سەرجەمی ئەو فۆرمە (هۆشەکی)یانە کە سەر بە فۆرمە گشتگیرە (یونیڤێرساڵە) ماتەریەلەکانن”. ئەو هەروەها جەخت دەکات: “پێش ئەوەی (زەینی شیمانەیی - و) لەیان (لە فۆرمە گشتگیرە ماتەریەلەکان - و) تێبگات، خۆی بوونەوەرێکی کردەکی نییە”. بێگومان زەینی شیمانەیی وەک توانست ناجەستەییە، هەروەها وەک توانست هەمیشە هەبووە. ئەمە هەروەها ئاماژەیە بە گریمانەکردنی یەک تاکە زەینی شیمانەیی کە ئەزەلییە و بە چالاکییە (فەلسەفەییە)کەی گەرەنتی بە نەمریی ڕەگەزی مرۆڤ دەدات - بێگومان نەک بە نەمریی تاکە مرۆڤ.

کاوە جەلال لە ئەڵمانییەوە

پەراوێز

١) مەبەستی نووسەر پێشنیارەکەی ئیبن توفەیلە بە ئەوە کە

پەرچەکردار بەرانبەر فەلسەفەی ئیبن سینا بنوێنرێت: ئیبن توفەیل نەیدەویست وەک غەزالی ڕەخنە لە فەلسەفەی ئیبن سینا بگرێت، ئەو هەروەها نەیدەویست وەک ئیبن باجە بگەڕێتەوە بۆ فەلسەفەی فارابی، بە پێچەوانەوە ئیبن توفەیل لەو بڕوایەدا بوو کە دەشێت کۆتەزێک لە مەبەستەکانی ئیبن سینا و غەزالی چێبکریت بڕوانە: هەمان نووسەر: فەلسەفەی ئیسلامی. سەقامگیربوونی فەلسەفە لە ئیسپانیا. هەمان سایت.

□) "فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الأَبْصَارِ". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "سا ئێوە دەرس وەرگرن، ئەی گرۆی خاوەن ئاوەزان".

□) "أو لم ينظروا فى ملكوت السموات والارض وما خلق الله من شىء …" (بە کوردی لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "ئاخۆ ئەوان لە دامودەزگای پڕ شکۆی عاسمانەکان و زەمین و هەرچی خوا دروستی کردوون، ڕا نەماون؟". لای بورهان محەمەد یاسین، تەفسیری ئاسان: "ئایا بۆ سەرنجیان نەداوە لەو هەموو دەسەڵاتە گەورەییەی خودا لە ئاسمانەکان و زەویدا و ئەو هەموو شتانەی کە خودا بەدیی هێناون؟".

□) "ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ …". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "بە کارزانی و ئامۆژگاریی پەسند، مەردوم بەرەو ڕێگەی پەروەرندەت گازی بکە و بە چاکترین شێوە لەگەڵیان بدوێ."

□) "الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "ئەو خودایەی لەسەر تەختی خۆی دامەزرا".

□) دەربڕینە ئەرەبییەکە: "وهو الذى خلق السموت والارض فى ستة أيام و كان عرشه على الماء …". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "هەر ئەویشە کە ئاسمانان و زەمینی لە شەش ڕۆژدا دروست کرد و تەختی فەرمانڕەوایی ئەو لەسەر ئاو بوو …".

سەرچاوە:

Ulrich Rudolph, Islamische Philosophie, München 2004

فەرهەنگۆک

ماتەری: (بە واتای وشە) کەرەسە.

پارافراز: دانەوەی تێکستێک بە وشەی خۆیی.

ڕێس پوبلیکا: کۆمار، ناونیشانە لاتینییەکەی دیالۆگی "پۆلیتێیا"ی پلاتۆنە کە بە ئەڵمانی وەرگێڕراوە بۆ "دەوڵەت".

زەینی شیمانەیی / توانستەکی (پۆتێنسیەل) و زەینی کردەکی (ئەکتوەل): یەکەمیان توانستی سروشتیی مرۆڤە بۆ هزرین، فێربوون و

هتد، کە تایبەتە بە سەرجەم مرۆڤان؛ دووەمیان ئەو زەینەیە کە لە شتە کەرەسەییەکانەوە (ماتەریەلەکانەوە) فۆرمەکانی کرۆکی گشتاندووە، واتا بە دام□ین لێیان تێگەیەکی گشتیی سازاندووە، هەروەها شارەزای هەر پرنسیپێکی زانستەکانە.

ئید و ئیگۆی فر□ی□ ل□ شیعرەکانی (دەیڵێم و بێباکم-ئەمن کوردم)ی هێمن موکریانی.. توێژەر عبدالسلام ئسماعیل صادق

[بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێر□ بکەن..]

[AbdulsalamEsmailSadiqDownload]

ڕیشەکانی فاشیزمی نوێ لە ئیسرائیل.. نادر عەبدولحەمید

1. **پەرچەکردار یان پاکتاوسازی**

   ئەم وەحشی گەڕی و کوشتوبڕییەی کە (ناتانیاهۆ) دەستی داوەتێ دژ بە هاوڵاتیانی فەلەستینی لە (کەرتی غەززە)، ناتوانرێت بەو شێوەیە لێکبدرێتەوە کە ئەوە پەرچەکردارێکە بەڕووی کردە تیرۆریستانەکەی (حەماس) لە (٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣)دا، و تەنها بۆ “بنەبڕکردنی حەماس و تیرۆر” بێت، چونکە کوشتنی هەڕەمەکی دانیشتوان و کاولکاری شارەکان و وێرانکردنی کێڵگە کشتوکاڵییەکان و ڕێگاوبانەکان و هەڵتەکاندنی ژێرخانی

شارستانی لە (کەرتی غەززە) واوەترە لە پەرچەکردار، ئیتر ئەمە پیادەکردنی سیاسەتێکی فاشیستی ڕەگەزپەرستانەی پاکتاوسازی قەومییە [ethnic cleansing policy] بەشێوەیەکی پلان بۆداڕێژراو و ڕێکخراو و ئاگاهانە لە لایەن (ناتانیاهۆ) و باندی ڕاستڕەو و فاشیستی سەهیۆنیزمەوە، بە مەبەستی ناچارکردنی فەلەستینییەکان بە کۆچی زۆرەملێ و دەستبەسەراگرتنی سوپای داگیرکەری ئیسرائیل بەسەر ئەم کەرتە و پاشان تەواوی خاکی فەلەستیندا.

ئەمە و وەک بەشێک لەو سیاسەتە لە (کەنارەی ڕۆژاوا)ی فەلەستینیش کەوتەتە ڕەشەکوژی و دەستی سوپا و چەکدارانی تاقمە جووە شەفەنیستەکانی ئاوەڵاکردەتەوە بە دەستدرێژی و ئەنجامدانی تاوان دەرحەق بە دانیشتوانی فەلەستینی و پەرەپێدانی سیاسەتی دەستبەسەراگرتنی هەرچی زۆرتری زەویوزاری فەلەستینییەکان و دامەزراندنی شارۆچکەی جوولەکەنیشین (الإستیطان) لەسەریان، بەجۆرێک کە لەسەدا چل و دوو (٪٤٢) خاکی فەلەستینی گرتەتەوە و وای کردووە (کەنارەی ڕۆژاوا) بەسەر چەند پارچە زەوییەکی لەیەک دابڕاو لە ڕێگەی ئەو شارۆچکە جوونشینانەوە کە لەملاولایەوە دامەزرێندراون، بەمەش هەڵی دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی فەلەستینی لەڕووی عەمەلییەوە لەباربردووە.

ئەوەی کە پەرلەمانی ئیسرائیل (ناسراو بە کەنیسەی ئیسرائیلی) لە (١٨-٧-٢٠٢٤)دا، بە پڕۆژە یاسایەک بڕیاریدا هەرگیز دان نانێت بە دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی فەلەستینیدا! ئەمە خۆی گوزارش لەوە دەدکات کە بەکردەوە و لەسەر زەوی ئەم هەلەی لەباربردووە، ئینجا دەست لە ڕووی یاساییشەوە لەناو پەرلەماندا مۆرێکی لێ دەدات.

2. **پاکتاوسازی لە دوو قۆناغی مێژوویی جیاوازدا**

فەلەستینییەکان لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەمدا، کەوتنە بەر پەلاماری پاکتاوسازی و کۆچاندنی زۆرەملێیی و دەرپەڕاندن لە نیشتیمانی خۆیان، هەروەک دەبینین ئەمەی کە لە سەرەتای سەدەی بیست و یەکەمیشدا هەمان سیناریۆ دووبارە دەبێتەوە.

بەڵام ئەو دوو پاکتاوسازی و زوڵم و زۆرییە دەرحەق بە خەڵکی فەلەستین، لەڕووی بنەمای مادییانەوە جیاوازن لە یەکتری.

A. ناوەڕۆکی پاکتاوسازی یەکەم

ئەو حاڵەتەی سەرەتای سەدەی بیستەم ڕێک لەو حاڵەتە دەچێت کە سەرمایەداری لە ئەوروپا لە سەرهەڵدان و پەرەسەندنی خۆیدا لە

سەدەکانی (١٦ و١٧ و ١٨) بگرە تا (١٩)ش کۆتە قەلاچۆکردنی دانیشتوانی ڕەسەنی ئەمریکای باکور و ئەمریکای لاتینی و ئوسترالیا و چەند شوێنێکی ئەفریقیا و خۆیان تیایدا نیشتەجێ بوون و ئاوەدانیان کردەوە و شارستانی سەرمایەداری و دەوڵەتی دیموکراتی جینۆسایدکەریان تێدا دامەزراند، جا ئەم قەلاچۆکاریی و دەرپەڕاندنە زۆرە ملێیەی خەڵکی فەلەستینی کە لەسەرەتای سەدەی بیستەوە دەستی پێکرد و لە (١٩٤٨)دا گەیشتە چڵەپۆپەی خۆی کە بە (نەکبە) ناسراوە، دروست وەک قەلاچۆکردنی دانیشتوانی ڕەسەنی ئەمریکا و ئوسترالیا وابوو، کە لە ڕێگەی جینۆسایدکردن و دەرپەڕاندنی فەلەستینییەکانەوە دەوڵەتێکی سەرمایەداری ئیسرائیلی لەسەر خاکەکەیان دروستکرا کە بە دیموکراسیانە و هەڵبژاردنی ئازادانەی پەرلەمانییەوە بەڕێوەدەچێت و بەشێوەیەکی دیموکراسیانە قەلاچۆی فەلەستینییەکان دەکات، ئەمە خۆی بەشێکیش بوو لە سیاسەتی ئیمپریالیستی بریتانیا لە جەنگی جیهانی یەکەمدا و لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بە دابین کردنی بەرژەوەندییە ئیمپریالیستییەکانی خۆی.

B. ناوەڕۆکی پاکتاوسازی دووەم

بەڵام بە کۆتایی هاتنی سەردەمی (جەنگی سارد) و سەرکەوتنی لیبرالیزمی نوێ و بێ بەهاکردنی ئایدیا و ئاسۆ یەکسانیخواز و پێشکەوتووخوازەکان و چوونەدواوەی بزووتنەوە چەپەکان لەسەر ئاستی جیهانی، و تێکشکانی ناسیونالیزمی عەرەبی و هاتنەئارای ئیسلامی سیاسی، هاوکاتی ئەمانەش گەشە و پەرەسەندنێکی بەرچاوی سەرمایەداری لە ئیسرائیل، زەمینەیان خۆشکرد بە پەرەسەندنی ڕاستڕەوی لە کایەی سیاسی ناو ئیسرائیل و سەرهەڵدانی فاشیزمێکی نوێ لە کۆتایی سەدەی بیست و سەرەتای سەدەی بیست و یەکی ئەو دەوڵەتەدا.

ئەم ڕاستڕەوییە لە پەرەسەندنی خۆیدا دەسەڵاتی گرتەدەست و کۆتە پیادەکردنی پلان و نەخشە فاشیستەکانی، جا ئەوەی کە ئەمڕۆ ئەم جینۆسایدە و ئەو وەحشیگەرییەی کە دەینینی دەرحەق بە خەڵکی فەلەستین دەکرێت بەرهەمی ئەم ڕاستڕەوی و فاشیزمە نوێیەی ئیسرائیلە کە پایەکانی لەسەر زەمینەیەکی مێژوویی وەرچەرخانی ڕاستڕەوانەی جیهان لەسەردەستی نیولیبرالیزم و پەرەسەندن و گەشەێکی گەورەی سەرمایەداری ئیسرائیل وەستاوە.

بەدەنیاییەوە دەوڵەتی ڕەگەزپەرستی ئیسرائیل، ئایدیۆلۆژیای زایۆنیزم و چیرۆکە مێژوویی و ئایینیە پڕوپوچەکانیش وەک سەرپەشک بەکار دەهێنێت بە پاکانەی تاوانەکانی خۆی و

پەرەپێدانی هەرچی زیاتریش بەو تاوانانە، بەڵام ئەمە ڕواڵەتی بابەتەکەیە. ئەم قەوارەیە چۆن و لە چ پڕۆسەیەکی مێژووییدا دروستکرابێت و کرابێت بە دەوڵەتی ئیسرائیل، ئێستا پاش تێپەڕینی زیاتر لە نیو سەدە لەسەر قاچەکانی خۆی وەستاوە و بەپێی میکانیزم و یاسا ئابوورییەکانی خۆی، خۆی بەرهەم دەهێنێتەوە، بەڵێ لە ناوەڕۆکدا ئەوە گەشە و پەرەسەندنی سەرمایەیە کە پاڵ دەنێت بە دەوڵەتی ئیسرائیلەوە بە گرتنە بەری سیاسەتی ئیمپریالیستییانە و فراوانخوازیانەی داگیرکاریانە (ئیستیعمارییانە) و پیادەکردنی تاوانی پاکتاوسازی و کوشتوبڕی وەحشیگەرییانە بە دەستبەسەراگرتنی تەواوی خاکی فەلەستین لە کەشوهەوایەکی ڕاستڕەوانەی نیولیبرالیزمی خنکێنەری فکری و سیاسی جیهانیدا.

3. پایەی دووەمی نیو-فاشیزم لە ئیسرائیل

پایەیەکی تری ئەم نیو-فاشیزمە لە ئیسرائیل کە تەواوکەری پایەکەی تریەتی لە پاکتاوسازی و دەرپەڕاندن و فراوانخوازی ئیمپریالیستانە، بریتییە لە پاشەکشەپێکردنی چەپی ناو ئیسرائیل و چینی کرێکار و ڕێکخراوە کرێکاری و جەماوەرییەکان، و ئاوەڵاکردنەوەی دەستی کۆمەڵە و ڕێکخراوە ئایینییە توندڕەوەکانی جوو لەناو کۆمەڵگەدا و ئیمتیاز پێدانیان، جا بەبێ داسەپاندنی ئەم پاشەکشەیە بەسەر چەپ و کرێکاردا لەناو ئیسرائیل، ئەستەم بوو ئەم هەموو وەحشیگەری و تاوانە دەرحەق بە ئینسانییەت ئاوا بە پەردە بەربەرچاوی کۆمەڵگەی جیهانەوە پیادە بکرێت.

بەم پێیە، گەرچی کۆتاییهاتنی جەنگی سارد و سەرکەوتنی نیولیبرالیزم بووە هۆی کۆتاییهاتنی زۆرێک لە کێشە و گرێوگۆڵە لەچارنەهاتووەکانی جیهان، لەوانە چارەسەری ئیمپریالیستانە بە کۆتایی پێهێنانی ڕەگەزپەرستی لە وڵاتی (ئەفریقای باشوور)، بەڵام ئەم سەرکەوتنە جیهانییەی نیولیبرالیزم نەک هەر کۆتایی نەهێنا بە کێشەی فەلەستین لە ڕێگەی چارەسەری ئیمپریالیستانەی (پەیمانی ئۆسلۆ ١٩٩٢)ەوە، بەڵکو بووە هێندەی تر توندوتیژکردنەوەی ئەو کێشەیە و داخستنی دەریچەی چارەسەری نێودەوڵەتیی بورژوازیانەش بەپێی بڕیارنامەی “نەتەوە یەکگرتووەکان” کە چارەسەری دابەشکردنی خاکی فەلەستین بوو بە دامەزراندنی دوو دەوڵەتی فەلەستین و ئیسرائیل.

4. پێچەوانەبوونەوەی هاوکێشەی پاکتاوسازی جوولەکە بە پاکتاوسازی فەلەستینی

بزووتنەوەی ناسیونالیزمی عەرەبی لەسەرەتای سەدەی بیستەوە تا ڕووخانی بلۆکی ڕۆژهەڵات و کۆتاییهاتنی جەنگی سەرد؛ لەناو فەلەستین و لەناو وڵاتە عەرەبییەکاندا، بە چەپ و ڕاستیانەوە، بە ئیسلامی و عەلمانیانەوە، لەسەر ئەوە کۆک بوون کە هەبوونی (دەوڵەتی ئیسرائیل)، بە چەمکی ئەوان (قەوارەی زایۆنیستی-الکیان الصهیوني) لەسەر خاکی فەلەستین ڕەت بکەنەوە.

باڵی ڕاستڕەوی کۆنەپەرست و شۆفێنیست و ڕەگەزپەرستی ناسیونالیزمی عەرەب بانگەوازی دامەزراندنی دەوڵەتێکی قەومی عەرەبی دەکرد لە فەلەستین کە هەڵسێت بە پاکتاوسازی و گەسک لێدانی (جوو)ەکان و دەرپەڕاندنیان، بەتایبەت ئەوانەی کە لە ڕێگەی کۆچەوە لەسەرەتای سەدەی بیستەوە هاتبوون و نیشتەجێکرابوون لە فەلەستین.

هەرچی باڵی چەپ و عەلمانی ناسیونالیزمی عەرەب بوو لەگەڵ دامەزراندنی دەوڵەتێکی قەومی عەرەبیدا بوو کە مافی (جوو)ەکان وەک هاوڵاتی لەناو ئەو دەوڵەتە عەرەبییەدا بەپێی یاسا بپارێزێت.

ئەم ڕێبازەی دوایی نزیکایەتییەکی هەبوو لە ڕێبازێک کە خوازیاری دامەزراندنی دەوڵەتێکی دیموکراتی بوو لەسەر بنەمای هاوڵاتی (بەمانایەک غەیرە قەومی و غەیرە دینی) بە هەموو ئەو هاوڵاتیانەی کە لەسەر ئەو خاکە (فەلەستین) دەژین. ئەو سەردەمانە لە نێوان هەردوو جەنگی جیهانی یەکەم و دووەم (حزبی شیوعی لە فەلەستین) و ڕێکخراوەی تری سۆشیالیستی و مارکسیستی پێکهاتوو لە کەسانی چەپی جوولەکە کە لە ئەوروپاوە هاتبوون بۆ فەلەستین و لەگەڵ ئەم چارەسەرەدا بوون.

کێشمەکێشی ناسیونالیزمی عەرەب و زایۆنیزم (وەک ئایدۆلۆژیا و بزووتنەوەی ناسیونالیستی جوولەکە و قەوارەکەی لەسەر خاکی فەلەستین واتا دەوڵەتی ئیسرائیل) لە ڕەوەندێکی مێژوویدا لە بەرژەوەندی ناسیونالیزمی جوولەکە و بەزیانی ناسیونالیزمی عەرەب تەواو بوو.

لەو فاکتانەی کە ڕۆڵیان هەبوو لەو مەیدانەدا؛ ڕووبەڕوو بوونەوەی بەرژوا ناسیونالیستی عەرەبی بوو لەگەڵ قەیرانەکانی پەرەسەندنی سەرمایەداری ناوخۆی ئەو وڵاتانەی کە تێیدا دەسەڵاتدار بوو، لەگەڵ بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکانی ناوخۆ و دۆڕان لە چەند جەنگێکدا دژ بە ئیسرائیل، و گەشەی ئیسلامی سیاسی بە پشتیوانی ئیمپریالیزم،

و باروودۆخی ئاڵوگۆڕە جیهانییەکان کە سەری کێشا بە کۆتایی جەنگی سارد و داڕمانی بلۆکی سۆڤیەت کە پشتیوانی ناسیونالیزمی عەرەب و دەوڵەتەکانی بوو، بەڵێ گشت ئەم فاکتانە ڕۆڵیان گێڕا لە گۆڕینی تەرازووی هێز لە بەرژەوەندی باڵادەستی ئیسرائیل، و ناسیونالیزمی عەرەبیش ناچار هەموو هەوڵ و تەقەلای هاتەسەر ئەوەی کە ئیسرائیل ڕازی بکات بە بڕیاری (نەتەوە یەکگرتووەکان) بە چارەسەری (دوو دەوڵەتی) لەسەر خاکی فەلەستین و دەستهەڵگرێت لە پاکتاوسازی فەلەستینییەکان. ئەمەش بە پلەی یەکەم لە ترسی ئەوەی کە مەسەلەی فەلەستین بێتە بەشێک لە ویژدانی جەماوەری ئازادیخواز و ئینساندۆست، نەک هەر لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بەڵکو لەسەراسەری جیهانیشدا، بۆیە بورژوا فەرمانڕەوای هەر وڵاتێک ناچارە بە ڕواڵەتیش بێت خۆی بەلایەنگری دۆسیەی فەلەستین دابنێت.
ئەوەی کە ناسیونالیزمی عەرەبی، بەتایبەت باڵەی شۆفێنیست و ڕەگەزپەرستەکەی، بەتەمای پاکتاوسازی جوولەکە بوو، لە ئێستادا پێچەوانە بۆتەوە بە هەوڵدانێک کە هەرچۆنێک بێت بەربگیرێت بە پاکتاوسازی فەلەستینییەکان لە لایەن ناسیونالیزمی نیو-فاشیزمی ئیسرائیلییەوە.

5. چارەسەری ڕیشەیی

بەر لە باسکردن لە هەر جۆرە چارەسەرییەک، پێویستە دەستبەجێ ئەم شەڕەی (ناتانیاهۆ) و نیو-فاشیزمی ئیسرائیل دژ بە خەڵکی فەلەستین بووەستێندرێت، ئەمە جەنگی نێوان گروپێکی تیرۆریست و دەوڵەتی ئیسرائیل نییە، ئەمە جەنگی دەوڵەتێکی تیرۆریستە دژ بەگەلێک بە بیانووی دژایەتی گروپێکی چەکداری تیرۆریستی ئیسلامی وەک (حەماس)، کە وجودی ئەم گرووپە و چەندین گرووپی تیرۆریستی تریش بەرهەمی خودی ئەو دەوڵەتە تیرۆریست و ڕەگەزپەرستەی ئیسرائیلن.
ئەگەر بڕیارە کۆتایی بهێندرێت بە گرووپە تیرۆریستەکان و بە کاری تیرۆریستی دژ بە خەڵکی سیڤلی ناو ئیسرائیل، و ئەم خەڵکە بە ئاشتی و ئارامی بژین، ئەوا پێویستە سەرچاوەی سەرهەڵدانی تیرۆر و ئەم گرووپە تیرۆریستانە بنەبڕ بکرێت، کە ئەویش بنەبڕکردنی ڕەگەزپەرستی ئایینی و نیو-فاشیزمی قەومییە لە پەیکەرە و پێکهاتەی (ستراکچەری) دەوڵەتی ئیسرائیلدا.
دەوڵەتێک ئامێری جەنگ و پاکتاوسازی و ئاگربەردانە ماڵە و گیانی خەڵکی فەلەستینی بێت بەدڵنیاییەوە پڕیشکی ئاگری

تیرۆریزمیش لێرەولەوێ بەر خەڵکی سیڤل و بێ تاوانی ناو
ئیسڕائیلیش دەکەوێت و ئەم خەڵکە هەرگیز ناتوانێ بە ئارامی
و بەئاشتی بژیت. ئەمڕۆ ئەم خەڵکە بە پلەی یەکەم گیرۆدەی
دەوڵەتی ڕەگەزپەرست و نیوفاشیستی ئیسڕائیلن، کە هەتا
ئامادەیە بۆ پیادەکردنی سیاسەتە فاشیستەکانی تەواوی ئەو
کەسانەی کە هاوڵاتی ئیسڕائیلین و بە بارمتە گیراون لەلایەن
(حەماس)ەوە لە هەڵمەتی تیرۆریستانەی (٧ی ئۆکتۆبەری
٢٠٢٣)دا، بیانکاتە قوربانی و نایەوێت سازش و دانوسان بکات
بۆ بەردانیان.
ڕواڵەتی مەسەلەکە لایەک وا دێتەبەرچاو کە ئەوە خەڵکی
ئیسڕائیلە گیریانخواردووە بەدەست تیرۆریزمی (حەماس) و
ڕەوتە تیرۆریستەکانی تری ئیسلامی سیاسییەوە و دەوڵەتی
ئیسرائیل دەیانپارێزێت!، وە لەلایەکەی تریشەوە وا
دێتەبەرچاو کە ئەوە (حەماس)ە خەبات دەکات بۆ ڕزگاری
فەلەستین و بەرگری لە ماف و ئازادی خەڵکی فەلەستین، بەڵام
لە جەوهەردا پێچەوانەی هەردوو ئەو هاوکێشە دروستە.
بە واقعی خەڵکی ئیسڕائیل گیرۆدەی دەستی دەوڵەتی ڕەگەزپەرست
و نیوفاشیستەکەی خۆیەتی کە بۆتە سەرچاوەی دروستبوون و
سەرهەڵدان و گەشەی ڕەوت و گرووپە تیرۆریستەکان تا بکەونە
گیان خەڵکی سیڤلی ئیسڕائیل، وە ئەوە خەڵکی فەلەستینیشە کە
گیریخواردووە هەم بەدەست ڕێگەچارەی ئیمپریالیستانەی
(ئۆسلۆی ١٩٩٢)ی بە بنبەستگەیشتووی (فەتح -ڕێکخراوی ڕزگاری
فەلەستین) و هەم ڕێگەچارەی ئیسلامی سیاسی تیرۆریست و فاشیست
لە چەشنی (حەماس) و (جیهادی ئیسلامی) و بە پشتیشیانەوە
جمهوری ئیسلامی ئێران و دارودەستەکانی لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی
ناوەڕاستدا.
ئەمڕۆ هەتا ب□ گ□رتنەبەری ڕێگە چارەیەکی عەمەلی
بۆرژوازیانەی نێودەوڵەتی کە بیەوێت بەپێی بڕیاری (نەتەوە
یەکگرتووەکان) ئەم کێشەیە کۆتایی پێ بهێنێت و دوو دەوڵەت
لەسەر خاکی فەلەستین دابمەزرێت و هەردوو لا دان بە یەکتریدا
بنێن و وەک دوو دەوڵەتی دراوسێ بە ئاشتی پێکەوە بژین، هەتا
بۆ ئەم ڕێگە چارەش پێویست دەکات کە هاوسەنگی هێز هەم
لەناوخۆی ئیسرائیل و هەم لەناوخۆی خەڵکی فەلەستیندا لە دژی
ڕاستڕەوی و فاشیزمی قەومی و دینی هەردوولای ئیسرائیلی و
فەلەستینی و لەبەرژەوەندی ڕەوتی ئازادیخوازی و ئینساندۆستی
هەردوولا بگۆڕدرێت.
ئەمەش کارێک نییە بە تەنهایی لەناوخۆی ئیسڕائیل و لەناوخۆی

خەڵکی فەلەستیندا ئەنجام بدرێت، چونکە کێشەی فەلەستین کێشەیەکی نەتەوەیی ناوخۆی دەوڵەتێک نییە، و کێشەیەکی نەک هەر ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی بگرە جیهانیشە و یەکێکە لە گرێوگۆڵەکانی سیاسەتی جیهانی.

بۆیە هەروەک چۆن کێشمەکێشەکانی جیهانی دوو قوتبی لایەک کۆمەگی کرد بە زیندووکردنەوە و پەرەپێدانی ڕەوتی ئیسلامی سیاسی بۆ بەرەنگاربوونەوەی کۆمۆنیزم و ناسیونالیزمی عەرەبی ناکۆک بە بەرژەوەندیی وڵاتە ئیمپریالیستەکانی ڕۆژاوا، وە ڕووخانی بلۆکی سۆڤیەت و سەرکەوتنی نیولیبرالیزمیش بووە زەمینەخۆشکەر بۆ مەیدانداری ڕەوتی ڕاستڕەو گەشەی نیوفاشیزم لەناو ئیسڕائیلدا، ئاواش هەر گۆڕانکارییەکی جیهانی لە تەرازووی هێزی نێوان بزووتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە بەرامبەر بزووتنەوە و ڕەوتە کۆنەپەرست و ڕاستڕەوە فاشیستەکانی قەومی و دینی، وە بەگشتی گۆڕانی هاوسەنگی هێزی نێوان چینی کرێکار و دەسەڵاتە بورژواکان، کۆمەگی دەکات بە گۆڕینی تەرازووی هێز هەم لەناوخۆی ئیسرائیل و هەم لەناوخۆی خەڵکی فەلەستیندا.

بەم پێیە ڕێگەی ڕزگاری هەردوو گەلی فەلەستین و ئیسڕائیل، ڕێگەی کۆتاییهێنان بە وەحشیگەری نیوفاشیزمی ئیسڕائیلی و تیرۆری ئیسلامی سیاسی و چارەسەری کێشەی فەلەستین بەشێوەیەکی ڕیشەیی، هەمان ڕێگەی ئەنجامدانی ئەو ئەرکە بنەڕەتیانەیە کە لە دەستوری کاری کۆمۆنیزمدایە بەتایبەت لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا لەوانە لەناو ئیسڕائیل و فەلەستیندا، لە عێڕاق و کوردستانەکەیدا، کە ئەویش ڕێگەی ڕێکخراوکردنی چینی کرێکار و حزبییەت بەخشینە بە کۆمۆنیزم لە دەرونی ئەو چینە و هێنانەمەیدانی بزووتنەوەیەکی کۆمۆنیستی کرێکاری بەهێز و هەنگاونانە بە هێنانەدی ئینتەرناسیونالیزمی پڕۆلیتاری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

بەڵام دەستبەکاربوون بە گوێبەخشین بە سەروساماندانی ئەم ئەرکە نەک هەر دەستوپێگیر نییە بە بەشداری کۆمۆنیستەکان و ڕێکخراوە جەماوەری و کرێکارییەکان لەناو هەر کەمپین و چالاکییەکدا کە لە ئێستادا لەئارادایە بە دژایەتی کردن و پوچەڵکردنەوەی سیاسەتەکانی (ناتانیاهۆ) و فاشیزمی ئیسڕائیلی بە درێژەدانیان بەم جەنگە و پیادەکردنی سیاسەتی ڕەگەزپەرستانە و پاکتاوکردنی فەلەستینییەکان، بەڵکو پێویستە دەستپێشکەر و ڕابەریش بن لەو خەباتە ڕۆژانەیانەدا.

سێپتەمبەری 2024

ئامانجی سەردانی پزیشکیان بۆ عێراق.. عوسمانی حاجی مارف

سەردانەکەی مەسعود پزیشکیان سەرۆک کۆماری نوێی ئێران بۆ عێراق لە کاتێکدایە کە پەیوەندییەکانی نێوان هەردوو وڵات شایەتی گرژیو ئاڵۆزییەکی زۆرە، وە هاوکاتە لەگەڵ زۆرێک لە گرژییە ناوچەییەکان، بە تایبەتی بەردەوامی ئاڵۆزی شەڕو کوشتاری بێ کۆمەڵەی دانیشتوانی غەززەو ناکارامەیی ئێران لە وەڵام بۆ ئیسرائیل و دەخاڵەتی ڕاستەوخۆی تورکیا وەک ڕکابەرێکی ئێران لە عێراقدا، لە هەمانکاتدا لەبەرامبەر واقعییەتی ئەو ئاڵوگۆڕانەی کە بەدەخاڵەتی وڵاتانی زلهێزی دنیاو ململانێی نێوانیان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا پێشبینی دەکرێت، لەم بارەیەوە کۆماری ئیسلامی ئێران هەوڵئەدات جێگایەک بۆ ئێران دیاری بکات.

هەڵبژاردەی پزیشکیان لەسەردانی بۆ عێراق، وەک دەرکەوتەی بەردەوامی تەرکیزی سیاسەتی ئێرانە، لەسەر زیاتر چەسپاندنی نفوزو دەخاڵەتی لەگۆڕەپانی سیاسی عێراقدا ، کە لە ڕووی ئابووری و دارایی و باڵادەستی سەربازی لە ناوچەکەدا بۆ ئێران، عێراق بۆتە بوارێکی پربایەخ و گرنگ، لەهەمانکاتدا بووەتە مەیدانێک بۆ بەڕێوەبردنی ململانێکانی و یەکلاکردنەوەی بەرکەوتەکانی لە بەرامبەر ڕکابەرەکانیدا، هەروەها بۆ بردنە پێشەوەی دەورو کاریگەرییەکانی لە ناوچەکەدا.

بەتایبەتی کە عێراق لەم دەورانەدا جێگایەکی تایبەتی بۆ پڕۆژەی گەشەپێدان تەرخانکردوە، ئەم پڕۆژەیە زیاتر پێگەی تورکیا لە عێراق دەباتە پێشەوە، بەڵام تائێستا جێگایەک لەم پڕۆژەیەدا بۆ ئێران دیاری نەکراوە، ئەمەش خاڵێکی گرنگی سەردانەکەی پزیشکیانە بۆ عێراق. پزیشکیان ئاماژەی بەوەداوە کە لەگەڵ سودانی لەسەر پڕۆژەی ستراتیژی درێژخایەن گفتوگۆیان کردووە کە دەبنە هۆی هاوکاری زیاتری نێوان هەردوو وڵات.

هەوڵەکانی حکومەتی پزیشکیان بۆ پاراستنی عێراق وەک دەرچەیەکی ئابووری بۆ ئێران و دەرچەیەک بۆ خۆدزینەوە لەو سزا توندانەی کە لەلایەن ئەمریکاوە بەسەریدا سەپێنراوە، جگە لەوەش جێگیرکردنی ئەو ڕێچکەیەی کە سەرکەوتو بێت لە بەرامبەر، ڕکابەری و دەخاڵەتی

وڵاتانی زلهێزی دنیا لە ناوچەکەدا و پێگەی زیاتری لە عێراقدا بسەپێنێت، لە هەمانکاتدا فرسەتی ڕوبەڕو بوونەی بزووتنەوە چەکدارەکانی ئەپێزسەینی ڕژێمەکەی فراوانترو مسۆگەرتر بکات.
دوای ئەوەی پزیشکیان لە لایەن سودانیەوە پێشوازی لێکرا، پزیشکیان چووە شوێنی کوشتنی سولەیمانی و ئەلموهەندیس، لەوێ تاجە گوڵینەی لە شوێنەکە داناو مەرەکی تاوانبارکردنی ئەمریکای بە ئەو ڕووداوە بەرجەستەکردەوە.
یەکەم ڕۆژی سەردانەکەی سەرەک کۆماری ئێران بۆ عێراق شایەتحاڵی چوار یاداشت بوو، کە لە بوارەکانی پەروەردە، ڕاگەیاندن، پەیوەندیەکان، کشتوکاڵ و ناوچە ئازادەکان واژۆکران.
سودانی ئەم یاداشتانەی شانبەشانی یاداشتەکانی کە پێشتر واژۆکراوە وەسف کرد، جەختی لەوە کردەوە کە "هەرچەندە ئەم هاوبەشیانە زیاتر فراوانتر بن، ڕەنگدانەوەی ئەرێنی لەسەر ئاستی سەقامگیری ناوچەکە دەبێت"!.
سەرۆکی ئێران بەڕێوەنیدا لە چوارچێوەی هەوڵەکانی بۆ کەمکردنەوەی گۆشەگیری نێودەوڵەتی ئێران و کەمکردنەوەی کاریگەری گەمارۆکانی ڕۆژئاوا، لەسەر ئابووری کۆماری ئیسلامی ئەولەویەت بدات بە پتەوکردنی پەیوەندیەکان لەگەڵ وڵاتانی دراوسێدا، ئەمەش ئەوە ڕادەگەیەنێت کە ئێران و عێراق پێویستیان بە بازاڕی یەکترە بۆ ساغکردنەوەی کاڵاکانیان تەنانەت لە بواری وزەشدا.
میدیاکانی ئێران بڵاویانکردەوە، قەبارەی بازرگانی نانەوتی نێوان ئێران و عێراق نزیکەی پێنج ملیار دۆلار بووە لە نێوان مانگی ئازاری 2024 تا تەمووزی 2024.
هەروەها ئێران ڕۆژانە ملیۆنان مەتر سێجا گاز هەناردەی عێراق دەکات بۆ کارپێکردنی وێستگەکانی کارەبا. عێراق پاشکەوتی هەیە لە پێدانی ئەو هاوردەکردنانە، کە لەسەدا ٣٠ی پێداویستیەکانی کارەبا دەگرێتەوە، کە دەکاتە ملیارەها دۆلار.
لە مانگی ئەیلولی ساڵی 2023، هەردوو وڵات پرۆژەی هێڵی ئاسنی بەسرە- شەلەمچەیان دەستپێکرد، ئەو هێڵەی کە شارە گەورە کەناریەکانی باشووری عێراقیان بە دەروازەی سنووری شەلەمچە دەبەستێتەوە، کە مەودای زیاتر لە 32 کیلۆمەتر دەبێت.
سودانی هەوڵدەدات هاوسەنگیەکی گونجاو لە نێوان پەیوەندیە بەهێزەکانی لەگەڵ ئێران لە لایەک و پەیوەندیە ستراتیژیەکان لەگەڵ ئەمریکا لە لایەکی دیکەوە بپارێزێت، لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەوانی هاوبەش کە لەگەڵ پزیشکیان بەڕێوەچوو، ڕایگەیاند: "بەغدا و تاران ڕێتیدەکەنەوە ململانەی بەردەوامی غەززە بەرفراوان بکەن".
هەروەها "هەڵوەستی پرەنسیپی، دەستووری و یاسایی حکومەتەکەی

دووپاتکردەوە کە ڕێگە بە هیچ لایەنێک نادات دەستدرێژی، کردەوەی چەکداری، یان هەڕەشەیەکی سنووربەزێن لە دژی کۆماری ئیسلامی ئێران لەسەر بنەمای خاکی عێراق ئەنجام بدات”. ئەمەش ئاماژەیە بە پەرەسەندنی هاوکارییە ئەمنییەکانی نێوان هەردوو لایان لە ڕووبەڕووبوونەوەی بزووتنەوە چەکدارییەکانی دژبە ڕژێمی ئێران کە دەیان ساڵە لە ناوچەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق چالاکن.

بەڵام ئەوەی کە زیاتر پەیوەستە جێگای سەرنجمان بێت، هەڵبژاردنی پزیشکیان بە یەکەم سەفەری دەرەکی دوای دەستبەکاربوونی بۆ عێراق، لەخۆوە نەهاتە ئاراوە، هەروەها پاڵنەری پەیوەندییە جیاجیاکانی نێوان هەردوو وڵاتیش نەبووە، بەڵکو مەبەستێکی تایبەتی ترە، کە دوای ئەم سەردانە بۆ عیراق، سەرۆکی ئێران بەرەو نیویۆرک دەڕوات، بۆ بەشداریکردن لە کۆبوونەوەی کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەمەش هۆکارێکی گرنگ و جدییە بۆ ئەوەی عێراق یەکەم شوێنی مەبەستی پزیشکیان بێت، تا جەخت لەسەر گرنگی جیۆپۆلەتیکی عێراق بکاتەوە بۆ ئێران، تا پێگەیەکی بەرزی ئێران لە نەتەوە یەکگرتووەکان نیشان بدات. ئەوەی ڕاستی بێت زۆربەی ئەو نوسەرانەی دەربارەی سەردانی پزیشکیان بۆ عێراق لێکۆڵینەوەیان لەسەرکردوە، هەریەک لای خۆیەوە خاڵی گرنگیان ئاماژە پێداوە، بەڵام ئەو ئامادەکاریانەی کە پزیشکیان و کۆماری ئیسلامی ئێران هەوڵی بۆ ئەدەن، تا ئێران لە نیۆرک و نەتەوە یەکگرتووەکان بەدەستکەوتەوە ڕاوەستێت، سەرنجیان نەچۆتە سەری.

بەشێکی دیکە لە سەردانەکەی بۆ عێراق دوای ئەوە هات کە بەغدا لە ڕێگەی ڕاوێژکاری ئەمنی سودانی، گفتوگۆیان لەگەڵ واشنتۆن بە کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە عێراق ڕاگەیاندوە، ئەمەش پەیامەکە بە واشنتۆن کە تاران ویستویەتی لە ڕێگەی سەردانەکەیەوە بیگەیەنێت. واتە پەیامەکە ئەوەیە کە ئێران لە ئەگەری کشانەوەی ئەمریکادا، هەوڵئەدات ئەو بۆشاییە پڕکاتەوە، واتە دەخاڵەت و پەیوەندی لەگەڵ عێراق لە پێشینەی کارەکانی دەبێت و سەردانەکەشی گوزارشت لەو ئاراستەیە دەکات.

بەڵام ئەوەی پەیوەستە ئاماژەی پێبدەین کە پەیوەستە بە واقیعی ئەمنی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستەوە چاوەڕوانی کشانەوەی ئەمریکا لە عێراق ناکرێت، ، چونکە ئەمریکا ئامادە نییە لە عێراق بکشێتەوە، هەروەها ئامادە نییە دەرفەت بە تاران بدات تا زیاتر بچێتە ناو عێراقەوە. “ئەمە قسەی ئەمریکییەکانە”.

هەڵبەتە تورکیاش لایەنێکی زلهێزی ناوچەییە و وەک ڕکابەرێکی ئێران مەیدانەکە چۆڵ ناکات، لە هەمان ململانێ و پەیوەندییە جیهانییەکاندا یاری دەکات.

للایکی دیکو سردانکی پزیشکیان ل هلومرجکی ژر
هستیاردای سبارت ب دخی ناوخی عراق، ب پی ئو
زانیاریانی لسر پیوندی نوان لاینکانی چوارچوی هماهنگی
دزپکراو، چبونوی ناککی نوان بشک ل سرکردکانی
چوارچوی هماهنگی و سودانیدای، ک ئاماژی ب ئگری
هوشاندنوی چوارچوی هماهنگی، ئمش ل ئستادا ل
برژوندی تاران نابت، بی بشک ل برنامی سردانکی،
کبونوی لگ سرکردکانی بلکی سیاسیکان، هبت
سردانک زیاتر ب جخستن و پشتیوانیکردنی ل هوستی ئو
لاینانی چوارچوی هماهنگی ک نزیکن ل ئرانو. ئوش
ئاشکرای ک سودانی ژر ل ئران نزیک نبوو توو، زیاتر
هویداو مودای نوان بغدا و تاران بپارزت، ل همان کاتدا
ل هوی اگرتنی هاوسنگی بغدای ل گ ئنقرو و تاران و
واشنتن، ئم ئاراستیش هیمیش جگای نیگرانی ئرانی ک ناتوان
بادستی توا بسر عراقدا دابین بکات، ل همان کاتدا ئران
ناشتوان بئاسانی پرچکرداری خی لو سیاستانی سودانی عملی
کاتو، چونک ئاشکرای ک ئمریکا و تورکیا پشتیوانی لو
سیاستانی سودانی دکن کل برژوندی خیان.
لاینکی گرنگی ترل سردانکی سرک کماری ئیسلامی ئران ک
دبت ل برچاو بگیرت، جختکردن لسر دیداری سرکی ئنجومنی
دادوری، وات دادور “فایق زیدان”، بی ئو پرسیار دت
پشو ئاخم بست ل کبوونوی سرکی دستاتی دادوری ل
عراق و سرک کماری ئران چیی؟ پزیشکیان ل گی ئم
کبونویدا دیوت چی بگینت؟ لژر شنایی ئو تمتانی
ک ئمریکا زیدان بو تاوانبار دکات لگی دادگاو هاوسزی
لگ ئران کردو، چونک پشتر واشنتن ل مانگی حوزیرانی
ابردوودا پرژیکی پشنیار کرد ب سزادانی برپرسانی بای
دوتی عراق ب تمتی ئوی “دسزی” و خزمتکردنی
برژوندیکانی ئرانیان ل عراق کردو، واپدچت ئم
پژیی ئمریکا زیدانی ل سروی لیستی ئو ئامانجی سزادانیدا
دانابت، ئمش مترسی ب سر سنوردارکردنی کماری ئیسلامی ئران
ل عراقدا. ک دیوت بادستی خی بسر توای دستاتکانی
جبجکردن و یاسادانان و دادوری مسگر بکات.
سبارت ب ملفی سیاسی و پیوندیکانی ئران لگ جیهان،
بازی چاکسازی ک سرک کماری ئران دیوت پیوی بکات،
نگدانوی هوی نیشاندانی باشترکردنی ونی ئرانن، لسر
گپانی نودوتی و دروستکردنی پیوندی ئرنی زیاتر لگ

وڵاتاندا، کەهەنگاوە بە بەشداریکردنی داڕشتنی ستراتیژیەکانی ئێران لەسەر ئاستی ناوخۆیی و ناوچەیی و نێودەوڵەتیدا، بەڵام لەلایەک بەرجەستەکردنەوەی ئاراستەی چۆنیەتی دەخاڵەتی لە عێراق و پشتیوانی لە هێزە میلیشیاکان لەناوچەکەدا، لەلایەکی ترەوە چڕ بونەوەی زیاتری کێشە ناوخۆیەکانی لە قەیرانی ئابوری و سیاسی،هەروەها بونی ناڕەزایەتیەکی فراوانی جەماوەریە بەرامبەر کۆماری ئیسلامی ئێران، ئەمەش شایەتی پێشبینی بارگرژی و ئاڵۆزی زیاتر و ئایندەیەکی ناجێگیری سیاسی و قەیرانی گەورەترە لە بەرامبەر کۆماری ئیسلامیدا.

پزیشکیان چۆن دەتوانێ شێوازی حکومەتەکەی بەسەرکەوتن بگەیەنێت؟، ئەمەش ئەو پرسیارەیە کە ئەتوانین بڵێین بەردەوامیدان بە دەسەڵاتی سەدارەو شیعەگەرا کام جۆرە لە سەرکەوتن بەدەست دەهێنێت؟.

گفتوگۆ لەگەڵ خۆشنووس عەلی ئەڵوەنی.. هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

هونەرمەند عەلی ئەڵوەنی: خۆشنووسی وەکو ئەشقەکە بەمن سەبووریەك و ئارامیەك بە ناخم دەبەخشێت

هونەرمەند عەلی ئەڵوەنی: جیاوازی هونەری خۆشنووسی لەگەڵ هونەرەکانی تر ئەوە کە نابێت زۆر لە یاسا و ڕێساکانی دەربچیت

هونەرمەند (عەلی کازم) ناسراوم بە (عەلی ئەڵوەنی) یەکێکە خۆش نووسانی کوردستان بەشداری چەندین خوول و پێشانگای لە سەر ئاستی کوردستان و عێراق و دەورەی عێراق دا کردوە هەروەها چەندین خەڵاتی بەدەست هێناوە.. ئەڵوەنی لە شارە جوانەکەی خانەقین لە دایك بووە زیاتر لە (50) ساڵە لە شاری هەولێر دەژیت دەرچووی پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی هەولێرە بەشی سیرامیك.. ئەم هونەرمەندە لە دوای کۆتایی هاتنی نەخۆشی کۆڕۆنا یەکەم هونەرمەند بوو لە شاری هەولێر پیشانگای لە کۆڵانەکانی گەڕەکی تەعجیل کردەوە ..جگە لە بواری خۆشنووسی ئەڵوەنی لە کاری راگەیاندیش دەستێکی باڵای هەیە بە تایبەتی لە دیزاینی دیکۆردا بۆیە لەچەندین دەزگای تەلەفزیۆنی

کاری کردوە..لە ئەستادا سەرپەرشتیاری هونەرییە لە پەروەردەی هەولێر ئەمەش لە نزیکە ئەم هەڤپەیڤینەمان لەگەڵ ئەنجام دا.

هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

***سەرەتا بابزانین هونەرمەند عەلی ئەڵوەنی چۆن تێکەڵ بە جیهانی خۆش نووسی بوو؟**

- من لە ناوەڕاستی هەشتاکان هەرچەندە پێشتر کاری یاخود حەز و خولیای وێنەکێشانم هەبووە، وە خۆشم دەرچووی پەیمانگای هونەرە جوانەکان بەشی سیرامیکم، بەڵام زیاتر خولیا و حەزم بۆ هونەری خۆشنووسی چوو، خۆشنووسی وەکو ئەشقێک بۆمن کاتێ پیتەکان بە جوانی دەینووسم سەبووریەک و ئارامیەک بە ناخم دەبەخشێت، هەر بۆیە خۆم و هونەری خۆشنووسی عەشقێکی هەتاهەتایی لە نێوانمانە.

***چۆن پێناسەی هونەری خۆش نووسی دەکەیت؟**

- هونەرێکە وەکو هەموو هونەرەکانی تر، بەڵام جیاوازیەکەی ئەوە کە نابێت زۆر لە یاسا و ڕێساکانی دەربچیت،هەرلەبەر ئەوەشە هەموو کەسێک نابێت بە خۆشنووس ئەگەرئەزموون وحەز و ئارەزوو نەبێت .

***زۆرێك لە نووسینەکانت وەکو تابلۆیەکی هونەری دەردەکەوێت، ئایا لەم روانگەیەوە دەنووسیت؟**

- بەڵێ، بێگومان هەموو هونەرمەندێك، لە هەر بوارێك بێت، هونەرەکەی وا پیشان دەدات یاخود وا پێشکەشی جەماوەر دەکات. منیش وەکو هەموو هونەرمەندێك تابلۆی خۆشنووسی دەنووسم بۆ ئەوەی ئەو هونەرەی دەیزانم پێشکەشی خەڵکی بکەم، وە هەندێك جاریش لە بارودۆخێکی دەروونی تێپەڕ بوومە توانیومە بە نووسینی چەند پیتێك خۆم دەربکەم لەو دڵتەنگیەی کە تێیدا بوومە.
- **چەندین جۆری خۆش نووسی هەن، بەرێزتان زیاتر لەسەر جۆرە شێوازێك کار دەکەن؟**
- بەڵێ، جۆرەکانی خۆشنووسی زۆرن وەکو (ڕوقعە، نوسخ، دیوانی، کوفی، نەستەعلیق، محقق، ئیجازە) تەنانەت ئەستا هەندێ جۆری تازەش پەیدا بوون، بۆنموونە (سومبلی). بەڵام خۆم زیاتر (نەستەعلیق و نوسخ) دەنووسم، چونکە هەست دەکەم خەتی نەستەعلیق تابلۆی ڕەنگاو ڕەنگی لێ دەردەچێت، لە هەمان کاتدا نزیکە لە ناخم.

***زۆربەی خۆش نووسەکان زیاتر گرنگی بە شێوازی خۆشنووسی عەرەبی دەدەن هۆکارەکەی بۆچی دەگەڕێتەوە؟**

▪ هۆکارەکەی ئەوەیە کە، لەگەڵ ڕێزم بۆ هەندێك لەوخۆشنووسانە، کە وا بیردەکەنەوە بە تەنها خۆشنووسی لە گۆشەی عەرەبی و ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز دەبێت. بەڵام ئێستا خۆشنووسی تێکەڵ بە هونەری ئەبستراکت بووە، کە بەریتییە. لە تێکەڵ بوونی پیت و ڕەنگەکان و بەزاندنی ئەو بیرکردنەوەیە کە هەندێك خۆشنووس وەکو جەنابتان باسی دەکەن، خۆشنووسی بە تەنها لە زمانی عەرەبی دەبیننەوە.

***ئەو بابەتانەی لە خۆشنووسیینەکانت بەکار دەهێنیت چین (پەندی کوردین، ئایەتی قورئانن، شیعرن…)؟**

▪ زیاتر پەندی کوردییە. چونکە من وەکو مامۆستایەك و سەرپەرشتیارێکی هونەری، وا بە باش دەزانم ئەو پەندە کوردیە جوانانە کە لەناو کورد دا بوونی هەبووە و هەیە، ڕۆژانە مامۆستایەکان بۆ قوتابیەکانیان شی بکەنەوە، بە ئەوەی پەند لەو پەندانە وەرگربگرن، کە باو باپیرانیان بۆیانیان باس کردووە، بە ئەوەی بزانن چ سوودێکی هەیە بۆ ژیانی ڕۆژانەیان.

***لە نێو ناوەندە خوێندنە هونەرییەکان تاچەند گرنگی بە خۆشنووسی دەدەرێت؟**

▪ بەداخەوە ،هیچ گرینگییەکی پێ نەدراوە، بەیەش زۆرینەی قوتابییەکان بە شێوەیەکی ناشرین دەنووسن و مامۆستایەکانیانیش بە هەمان شێوە، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ لایەنی پەیوەندیدار کە دەبێت خوولێکی هاوینە بکاتەوە و فێری خۆشنووسیان بکات، بە ئەوەی قوتابی لە مامۆستاکانیان تێبگەن، ئینجا بە ئەوەی قوتابیانیش لە مامۆستاکەیان فێر بن. زۆرجار لە تاقیکردنەوە قوتابی وەڵامی ڕاستی نووسیوە، بەڵام بەهۆی ناڕێکی دەست و خەت بە هەڵە بۆی هەژمار کراوە ،هیوادارم لایەنی پەیوەندیدار چارەسەری ئەم گرفتە بکات کە زۆر ئاسان چارەسەر دەکرێت.

***ڕەنگ تاچەند فاکتەرە بۆ جوانکردنی خۆشنووسی بەنموونە ڕەنگی ڕەش؟**

▪ ڕەنگی ڕەش زیاتر بۆ ئایەتەکانی قورئان بەکار دێت فاکتەرێکی جوانی نیشان دەدات. بەڵام من خۆم خەتی فارسی دەنووسم چونکە

جوانییەکی زیاتر دەبەخشێ ڕەنگی زیاتر بەکاردێت، بۆ نموونە (سوور، قاوەیی، سەوز، پیرۆزی).

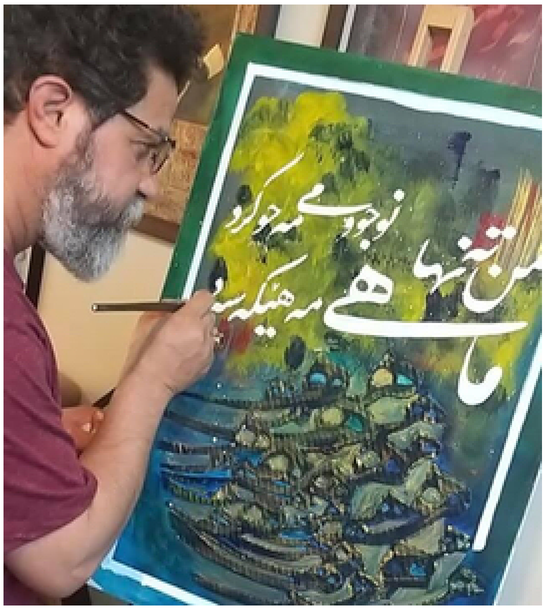

گەلەری ئارام لە پرۆژەیەکی نوێدا.. پێویستمان بە فێربوونی نیچەیە

وەرزەکانی فەلسەفە

پرۆژەیەکی نوێی (گەلەری ئارام)ە هەرجارەو خوێندنەوەیەک بۆ فەیلەسوفێک دەکات بە هاوبەشی لەگەڵ د. ئازاد حەمە

پێویستمان بە فێربوونی نیچەیە

وانەی دووەم:

شۆڕشی فەلسەفی نیچە چی بەسەر پاشخانی هزریمان هێنا؟

سێشەممە.. ٢٠٢٤\٩\٢٤.. کات ٧ی ئێوارە

ڕەشبەڵەك.. پشكۆ ناكام

…..لەوانەيە كۆمەڵگا بە هۆی كارەساتی سیاسی و ئابووری كارێكی وا بكا كە تاك واتە" فرد" موراڵ لە دەست با و كەم و زۆر رۆڵی هەبێ لە پەیوەندییە كۆمەڵایەتییەكانا ، ئەی ئەگەر كۆمەڵگا خۆی وەك " كیان"ێك موراڵی تیا نەما چی بەسەر ئێستا و داهاتووی ئەو خەڵك□ یا یەت..!! ك□ل□□ پوتێك كە بە حیساب دكتۆرە و پیشەیەكی ئینسانی هەیە " كە ناخێكی نەخۆشی حەیوانی هەیە"

مامۆستای زانكۆشە[ئەی قوڕ بەسەر زانكۆ – غەفور حەیامان چوو یان نا ؟] لە مینبەرەوە بەرامبەر دەیان ئەقڵ ئیكسپایەر ئەڵێ : ئەو پیاوەی لە پاسا لە تەنیشت ژنێكەوە دانیشت و زەوقی هەڵنەستا ئەوە پیاو نیە و ناساغە !! كەسێك پ□ی وابێ پیاو ئەبێ وەك لابوددەیەك زەوقی بە ئافرەتێكی نا ئاشنا هەستێ و ئافرەتیش وەك تەنیا وەسیلەیەكی ڕەحەت بوون سەیر بكا ئەبێ ئاستی موراڵی" گەر هەیبێ" و بیر كردنەوە و ئینسانیەتی ئاینەكەی چی بێ ؟ مامۆستایەكی زانكۆ كە هەموو زانست و بنەما ئەكادیمەكانی لە ناو

گەڵا ببینێ چاوەڕوانی چی لەو زانکۆ و کۆمەڵگایە ئەکەیت..؟ با بڵێین ئەو دکتۆرە گڕ گرتوە هەر ئەونەی لێ ئەزانێ و شەهادەکەی هەر ئەوەنەی لێ هەڵئەکڕێنێ و وەک تەلەفزیۆن کۆنترۆڵەکەی وا لە خوار ناوکییەوە ئەی وەزارەتی خوێندنی ! باڵا ! لە ئاست ئەم سووکایەتیە هەم بە پلەیەکی ئەکادیمی و هەم بە موڕاڵ بە گشتی و هەم ئیهانە کردن بە ژن و مەفهومە ئینسانییەکان ئەڵێ چی ؟ دکتۆرێکی شەهوانی دوور لە هەموو پرینسیپە ئەکادیمی ئاوا بڕوانێتە پیاو و ژن کە بە تەنیشت یەکەوە بن ، شایانی ئەوەیە وەک کادرێکی عیلمی سەیر بکرێت یان پشت ملی بگیرێ و لە ناوەندە زانستییەکان دوور بخرێتەوە کە بڕوای تەواوم هەیە لە “سعودیە”ش کە زێدی ئایین و پێغەمەرەکەیەتی ڕێگا نایا بەو جۆرە بیرکردنەوە کە هێندە پڕە لە سووکایەتی بۆ ژن و دوا جار بۆ شەخسیەتی خودی پیاویش.ووڵاتان مل ملانێیانە بۆ دۆزینەوە و چوونە سەر مەریخ و موشتەری و…و…کەچی لای ئێمە تازە بە تازە دکتۆرێکی مێشک تەزیوی ناوگەڵ گەرم ئاوا باس لە پەیوەندیە کۆمەڵایەتییەکان بکا و زانکۆش نازانم لە ترسی چی بێ دەنگە !بێ دەنگیش زۆر جار نیشانەی ڕازی بوونە..

ئەی باشە وەزارەتی بەناو ڕۆشنبیری و هەموو ئەو دام و دەزگا ڕۆشنبیرییانە بۆ بێ دەنگن لە ئاست ئەم هەموو سووکایەتییەی کەسێک بە حیساب دکتۆرە و مامۆستای !! زانکۆ و خاوەنی خەستەخانەیە ، خۆ ڕۆشنبیری کۆمەڵێک بنەما و پرنسیپی فیکری و ئەخلاقی و ئینسانی خۆی هەیە و لادان لێ ی نیشانەی پرسیارە لە بەناو وەزارەتی ڕۆشنبیری زۆر جار ئەبیستن کە ئەووترێ ” لە گەڵ داب و نەریتی کوردەواریا ناگونجێ..” ! ئەیا ئەم تێڕوانینە سێکسیە بۆ دانیشتنی ژنێک لە تەنیشت پیاوێکەوە لەگەڵ داب و نەریتی کوردەواریا !! ئەگونجێ؟ گەر ناگونجێ کوا هەڵوێستی دەزگا و خودی کەسە ڕۆشنبیرەکان ؟ دەیان ڕێکخراوی ژنان هەن کەی لەوە تێئەگەن کە ئیهانە کردنی پێگەی مەعنەوی ژن قورسترە لە ئیهانە کردنی جەسەدی ، کاتێ کە ژن نیوەی کۆمەڵ بێ کاکی دکتۆر ئەو نیوەیە ئەکا بە ئامرازی ڕەحەت بوونی نیوەکەی تر و کەسیش نوتقی لێوە نایە…گەر چی ئەم ئیهانەیە هەموو کۆمەڵگا ئەگرێتەوە وەک پێکهاتە.. تێڕوانینی کاکی دکتۆری زەوق کوڵاو شەرعیەت دانە بە دەستدرێژی سێکسی بە پاساوی ئەوەی هەچ پیاوێک لە تەنیشت ژنێکەوە بێ و زەوقی هەڵنەستێ ئەوە پیاو نیە و کەسیش ئامادە نیە بە ناپیاو بناسرێ !!بۆ سەلماندنی پیاوەتییەکەشی پەلامار ئەیا تا قارەمانی و پیاوەتی پیاوی موسڵمان بسەلمێنێ…هەقە بپرسین گەر ژنێکی خزم یا بنەماڵە و کەس و کاری نزیک لە کاکی دکتۆر لە پاسا لە تەنیشت پیاوێکەوە دانیشت ئەو مافە ئەیا بە

پیاوەکە ئەرک و مەهامی پیاوەتی خۆی بنوێنێ..؟! دیارە وەک دکتۆر خۆی ئەڵێ گەر وا نەکا ئەوە پیاو نیە و پێویستی بە چارەسەرە ، جا نازانین لە خەستەخانەکەی خۆی یان لە یەکێکی تر.. بە نەزەری□ی ئەم دکتۆرە ناوگەڵ مەقەڵیە ئە بێ سایەق پاسەکان لەمەودوا " کوندۆم" بەسەر نەفەرە پیاوەکانا دابەش بکەن نە بادا بقەومێ و ئیحتیاط وەرگرتن باشە..

ئێوە بیهێنە بەر چاوی خۆتان بە نەزەری□کەی "دکتۆر زەوق" ئ□ بێ لە " ڕەش بەڵەکا" چی بقەومێ..